

Kastamonu Aktarlarında Satılan Bazı Tıbbi Aromatik Bitkiler ve Kullanım Alanları

Seydi Ahmet KAVAKLI^{1*}, Şahin Gürkan YAYLACI¹, Emin UĞURLU¹

ÖZET: Bu çalışmada Kastamonu il merkezi, Tosya ve Taşköprü ilçelerinde satış yapan 31-58 yaşları arasında, biri kadın olmak üzere toplam yedi aktarla görüşülmüştür. Satılan bitkisel drogların yöresel isimleri, kullanım alanları, kullanılan kısımları, kullanım şekillerine ait bilgileri aktarlardan alınmıştır. Toplanan bilgiler, literatür bilgileri ile karşılaştırılarak çizelge halinde verilmiştir. Araştırma sonucunda aktarlarda satılan otuz üç familyaya ait cins ve tür düzeyinde altmış altı takson belirlenmiştir. En çok taksona sahip familya sekiz takson (%22) ile *Rosaceae* familyasıdır, onu sırasıyla altı takson (%17) ile *Lamiaceae*, beşer takson (%14) ile *Apiaceae*, *Asteraceae* ve *Fabaceae* familyaları takip etmektedir. Aktarlardan elde edilen bilgiye göre yirmi dört takson (%31) ile en çok kullanılan drog kısmı yapraklardır. Bunu sırasıyla yirmi takson (%26) ile meyve, on iki takson (%15) ile çiçek, yedi takson (%9) ile kök, dörder takson (%5) ile tohum, kabuk ve sap, iki takson (%3) ile yapraklı ve çiçekli dallar ve bir takson (%1) ile reçine takip etmektedir. Taksonların kullanım şekillerinin başında otuz dokuz takson (%50) ile demleme (infüzyon) yöntemi gelmektedir, onu sırasıyla on altı takson (%21) çığ tüketim, on iki takson (%15) kaynatma (dekoksasyon), dokuz takson (%12) toz ve birer takson (%1) ise eritme ve yakma yöntemleri ile tüketim takip etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, aktar, tıbbi-aromatik bitki, drog.

Some Medicinal Aromatic Plants Sold by Kastamonu Herbalists and Usage Areas

ABSTRACT: In this study, a total of seven herbalist, one female, between 31-58 years old, who were selling in Kastamonu city center, Tosya and Taşköprü districts, were interviewed. The information about the local names, usege areas, parts of use, and types of herbal drugs sold were taken from the herbalists. The collected data are presented in a chart by comparing it with the literature. According to the result, sixty-six taxa belonging to thirty-three families, which are sold in herbalists, were determined. The family with the most taxa is *Rosaceae* family with eight taxa (22%), followed by *Lamiaceae* with six taxa (17%), *Apiaceae*, *Asteraceae* and *Fabaceae* families with five taxa (14%) respectively. According to the information obtained from the herbalists, twenty-four taxa (31%) and the most used drog part are the leaves. This is followed by fruit with twenty taxa (%26), flower with twelve taxa (15%), root with seven taxa (9%), seed, bark and stem with four taxa (5%), leafy and flowering branches with two taxa (3%) and rosin with one taxon (1%) respectively. Infusion method with thirty-nine taxa (50%) is at the top of the usage of taxa, sixteen taxa (21%) raw consumption, twelve taxa (15%) decoction (decoction), nine taxa (12%) powder and one taxa (1%) are followed by melting and burning methods respectively.

Keywords: Kastamonu, herbalist, medicinal-aromatic plant, drog.

¹ Seydi Ahmet KAVAKLI (Orcid ID: 0000-0002-4215-920X), Şahin Gürkan YAYLACI (Orcid ID: 0000-0001-6451-6098), Emin UĞURLU (Orcid ID: 0000-0003-0824-1426), Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Bursa, Türkiye

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Seydi Ahmet KAVAKLI, e-mail: seydiaahmet.kavakli@btu.edu.tr

Bu çalışma Şahin Gürkan YAYLACI'nın Lisans tezinden üretilmiştir.

Geliş tarihi / Received: 17-05-2020
Kabul tarihi / Accepted: 14-07-2020

GİRİŞ

Bitkilerin tıbbi amaçlarla kullanımları Mezopotamya uygarlığından başlayarak, tüm uygarlıklar boyunca artarak günümüze kadar gelmiştir (Baytop, 1984; Elmacı, 2000; Sabuncuoğlu, 2003; Sarışen ve Çalışkan, 2005). Yaşamın başlaması ile birlikte bitkileri doğal haliyle tüketen insanlığın kendini geliştirme isteği kimya biliminin de gelişmesiyle doğal olarak tüketilen bitkiler daha çok kimyasal ürünler halinde tüketilmeye başlamıştır (Demlikoğlu, 2015; Aslan, 2019). Ancak kimyasal ürünlerin kullanımının zamanla olumsuz etkiler oluşturduğunun farkına varılması, insanları ürünleri doğal tüketme eğilimine yöneltmiştir. Bu eğilimin sonucu olarak bilim insanları, bitkilerin kullanım alanlarını belirlemeye yönelik araştırmalar yapmıştır ve halen yapılmaya devam etmektedir.

Ülkemiz coğrafi konumu, farklı iklim tiplerinin hâkim olması ve jeomorfolojik yapısı sayesinde zengin bir floraya sahiptir (Davis, 1985). Yapılan son araştırmalarda ülkemiz floristik zenginliğinin tür ve tür altı takson düzeyinde 12000 civarında olduğu ortaya koyulmuştur (Güner ve ark., 2000). Yapılmakta olan çalışmalar ile de floristik zenginliğimize her geçen gün yeni taksonlar eklenmektedir (Yıldırım ve Şenol, 2014; Acar ve ark., 2019; Kayıran ve ark., 2019; Hamzaoğlu ve Koç, 2020). Floristik zenginliğin yanı sıra ülkemizin sahip olduğu taksonların endemizm oranı yaklaşık %34 (3649)'dür (Özhatay ve ark., 2009; Atik ve ark., 2010; Güner ve ark., 2012).

Yaklaşık 12000 taksona sahip olmamıza rağmen, hastalıkların tedavisinde 500 civarında taksonun kullanıldığı bilinmektedir (Baytop, 1984; Polat ve ark., 2012). Ancak bilim insanları ve araştırmacıların yaptıkları çalışmalar bu sayının artmasına ve sahip olduğumuz bitkilerin kullanım alanları hakkındaki bilgilerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır (Asil ve Soner, 1988; Altan ve ark., 1999; Ertuğ, 2000; Şenol ve ark., 2005; Uğurlu ve Seçmen, 2008; Alpınar, 2010; Ersöz, 2010; Polat ve ark., 2012; Şahin Yiğit, 2014; Akan ve Bakır Sade, 2015; Güler ve ark., 2015a; Güler ve ark., 2015b; Yaşar ve ark., 2019).

Bitkilerin kullanım alanlarını belirlemek için aktarlar ile yapılan araştırmalara bakıldığında, bu çalışmaların çok fazla olmadığı ancak gün geçtikçe arttığı görülmektedir (Malyer ve ark., 2004; Yılmaz ve Güvenç, 2007; Çömlekçioğlu ve Karaman, 2008; Hürkul ve ark., 2010; Şaşkara ve ark., 2010; Tulukcu ve Sağdıç, 2011; Polat ve ark., 2011; Sargın ve ark., 2013; Korkmaz ve Karakurt, 2014; Altay ve ark., 2015; Kökçü ve ark., 2015; Güner ve Selvi, 2016; Akbulut ve Özkan, 2016; Karaca Öner ve ark., 2017; Özhatay ve Deniz, 2017; Kurt ve Karaoğlu, 2018; Çelik ve ark., 2019; Kayıran ve Kırıcı, 2019; Aslan, 2019).

Kırsal kesimde yaşayan insanların bitkileri doğal olarak elde etme imkânı vardır. Şehirde yaşayan çoğu insanın bu imkânı olmamasına karşın bu bitkileri birçok yerden temin edebilirler. Aktarlar ise bitkilerin temin edildiği yerlerin başında gelmektedir. Aktarlar özellikle tıbbi-aromatik bitkilere yoğunlaşmasının yanı sıra geçmişten günümüze Türk adet, gelenek ve göreneklerinde önemli bir yere sahip olması ile diğer satış alanlarından farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma ile aktarlar, günümüzde de insanların tıbbi-aromatik bitkileri temin etmesinde ve kullanmasında büyük öneme sahiptirler (Altan, 2008). Yapılan araştırma sonucunda Kastamonu il merkezi ile Tosya ve Taşköprü ilçelerinde böyle bir araştırmaya rastlanılmamıştır ve araştırma sahası olarak seçilmiştir. Bu araştırma ile Kastamonu il, Tosya ve Taşköprü ilçe aktarlarında satılan ve halk tarafından kullanılan tıbbi-aromatik bitkilerin kullanım yöntemlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Bu araştırma 2019 yılında Kastamonu il merkezi, Tosya ve Taşköprü ilçelerinde rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiş yedi aktar ile görüşülerek yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın materyalini Kastamonu aktarlarında

satılan ve yerel halk tarafından tıbbi-aromatik amaçlarla kullanılan bitkiler oluşturmaktadır. Satılan bitkileri, bu bitkilerin yöresel isimlerini, kullanılan kısımlarını, temin yerlerini, kullanım şekillerini ve kullanım alanlarını belirlemek için yedi aktar ile görüşülmüştür. Çalışmanın yürütüldüğü aktarları gösteren görsel Şekil 1’de verilmiştir. Bu bilgilerin yanı sıra aktarların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, bitkiler konusunda eğitimi, ürün taleplerinin mevsimsel değişimi, müşterilerin yaş aralığı ve ürün temininin nereden yapıldığı bilgileri de aktarlar ile görüşülerek elde edilmiştir. Araştırmanın birçok aşamasında Türkiye Florası (Flora of Turkey and the East Aegean Islands) (Davis, 1965-1985; Davis ve ark., 1988; Güner ve ark., 2000) adlı eserden faydalanılmıştır. Bitkilerin kullanım alanları, kullanılan kısımları ve kullanım şekillerinin karşılaştırılmasında bilimsel kaynaklardan (Baytop, 1984; Çömlekçioğlu ve Karaman, 2008; Korkmaz ve Karakurt, 2014; Kökçü ve ark., 2015) faydalanılmıştır.

Şekil 1. Araştırma alanları, Kastamonu

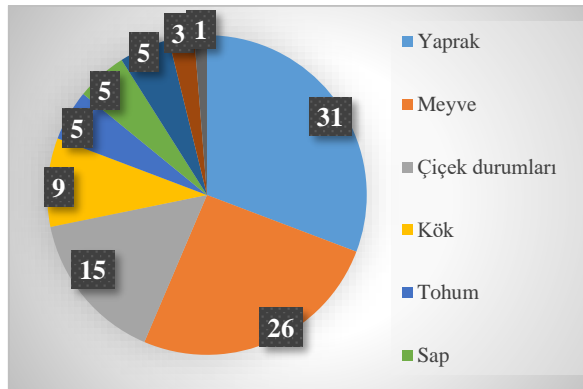
BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma sonucunda yedi aktarda bulunan, otuz üç familyaya ait altmış altı cins ve tür kategorisinde taksonun yöresel isimleri, kullanım alanları, kullanım şekilleri, kullanılan kısımları tespit edilmiştir. Belirlenen Taksonların ait oldukları familyaların ilk sırasında sekiz takson (%22) ile *Rosaceae* familyası yer almaktadır. Onu sırasıyla altı takson (%17) ile *Lamiaceae*, beşer takson (%14) ile *Apiaceae*, *Asteraceae* ve *Fabaceae* familyaları takip etmektedir. En çok taksona sahip ilk beş familya; Korkmaz ve Karakurt (2014)’un çalışmasıyla karşılaştırıldığında beş familyanın dördü aynıdır, *Poaceae* ile *Fabaceae* familyaları farklılık göstermektedir. Kurt ve Karaoğlu (2018)’un Bartın aktarlarında yaptığı araştırma ile karşılaştırıldığında en çok taksona sahip familyalar bire bir aynıdır. Sarı ve ark. (2010)’nın Ege ve Güney Marmara bölgelerinde yapmış oldukları çalışma ile karşılaştırıldığında en çok taksona sahip familyalar büyük oranda benzerlik göstermektedir, yalnızca *Leguminosae* ve *Fabaceae* familyaları farklılık göstermektedir. Malyer ve ark. (2004)’nin Tekirdağ ve çevresi aktarlarında yaptığı araştırma ile karşılaştırma yapıldığında *Lamiaceae*, *Asteraceae*, *Rosaceae* ve *Fabaceae* familyalarında benzerlik olmasına karşın *Malvaceae*, *Zingiberaceae* ve *Brassicaceae* familyalarında farklılık olduğu görülmektedir. Çömlekçioğlu ve Karaman (2008), Kökçü ve ark. (2015)’nin çalışmaları ile karşılaştırıldığında en çok taksona sahip beş familya aynıdır.

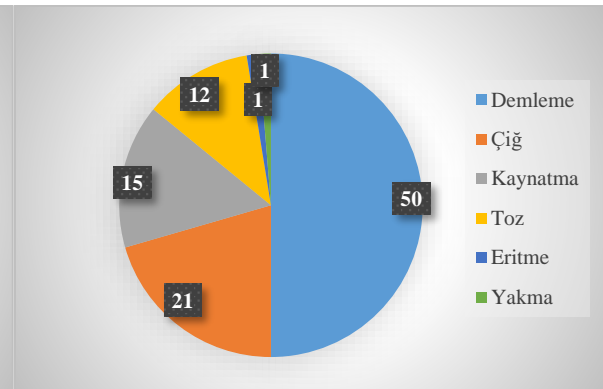
Yirmi dört taksonun (%31) yaprak, yirmi taksonun (%26) meyve, on iki taksonun (%15) çiçekleri, yedi taksonun (%9) kök, dörder taksonun (%5) tohum, kabuk ve sap, iki taksonun (%3) yapraklı ve çiçekli dalları ve bir taksonun da (%1) reçine kısımları kullanılmaktadır (Şekil 2). Kullanılan kısımlara ve bu kısımların sıralamasına bakıldığında Korkmaz ve Karakurt (2014) ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. Kurt ve Karaoğlu (2018)’un Bartın ilinde yaptığı araştırma ile karşılaştırıldığında kullanılan kısımlar benzerlik göstermesine karşın kullanım oranlarında farklılıklar vardır. Malyer ve ark. (2004)’nin Tekirdağ ve çevresinde yapmış oldukları araştırma ile karşılaştırma yapıldığında yaprak, meyve, tohum, çiçek, çiçekli ve yapraklı dallar, kök kısımlarında benzerlik göstermektedir ancak toprak üstü kısımlar, reçine ve bitki odunu kullanım kısımlarının farklılık gösterdiği görülmüştür.

Çömlekçioğlu ve Karaman (2008)'in Kahramanmaraş şehir merkezinde yapmış oldukları araştırma ile karşılaştırma yapıldığında çiçek, tohum, meyve, kök, yaprak, gövde veya yaprak, çiçek yada yaprak kullanım alanları benzerlik göstermektedir ancak kullanılan kısımların, kullanım oranlarında büyük farklılıklar görülmüştür. Bunun yanı sıra reçine, kabuk, sap gibi kullanım kısımlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Sarıkaya (2018)'in Kütahya aktarlarında yaptığı çalışma ile karşılaştırıldığında yaprak, çiçek, meyve, kabuk, kök, tohum ve sap kullanım kısımları benzerlik göstermektedir ancak kullanım oranlarında değişiklik görülmektedir. Kullanım kısımlarının çoğu benzerlik göstermesine rağmen araştırmamızda bulunan yapraklı ve çiçekli dallar ve reçine Sarıkaya (2018)'nin araştırmasında bulunmamaktadır. Sarıkaya (2018)'in araştırmasında bulunan püskül ve tomurcuk kullanım kısımları yaptığımız araştırmada bulunmamaktadır. Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi (Geçmişte ve Bugün) (Baytop, 1984) adlı eser ile kıyaslama yapıldığında kullanılan kısımlarının tamamına yakınının benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Otuz dokuz takson (%50) demleme (infüzyon), on altı takson (%21) çığ, on iki takson (%15) kaynatma (dekoksion), dokuz takson (%12) toz ve birer takson (%1) eritme ve yakma yöntemleri ile kullanılmaktadır (Şekil 3). Kullanım şekilleri Korkmaz ve Karakurt (2014) ile karşılaştırıldığında; her iki çalışmada da infüzyon en yüksek sayıya sahiptir ancak diğer kullanım şekilleri farklılık göstermektedir. Çömlekçioğlu ve Karaman (2008)'in Kahramanmaraş il merkezinde yaptıkları araştırma ile karşılaştırıldığında infüzyon ve dekoksion yöntemlerinin kullanımlarında farklılık olduğu görülmüştür, diğer kullanım yöntemleri benzerlik göstermektedir. Kurt ve Karaoğul (2018)'un Bartın aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkileri konu alan araştırması ile karşılaştırıldığında infüzyon, dekoksion ve çığ kullanım yöntemlerinin benzerlik gösterdiği görülmektedir ancak Kurt ve Karaoğul (2018)'un araştırmasında yer alan macun, haricen ve dahilen yöntemlerine araştırmamıza rastlanmamıştır, araştırmamızda tespit edilen eritme, yakma ve toz kullanım yöntemlerine Kurt ve Karaoğul (2018)'un araştırmasında rastlanmamıştır. Baytop (1984) ile kıyaslandığında kullanım şekilleri büyük oranda benzerlik göstermektedir ancak yaptığımız araştırmada bazı bitkilerin kullanım şekillerinin daha kısıtlı olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Taksonların kullanılan kısımları (%)

Şekil 3. Taksonların kullanım şekilleri (%)

Araştırma kapsamında 31-58 yaş aralığında altısı erkek yedi aktar ile görüşülmüştür. Aktarların tamamı ürünleri toptancıdan temin etmektedir. Müşterilerin 20-70 yaş aralığında olduğu ve gribal enfeksiyonlar nedeniyle kış aylarında daha çok ürün tüketildiği aktarlar tarafından belirtilmiştir.

Taksonlar genellikle gaz giderici, antiseptik, kilo verdirici, sindirim sistemini düzenleyici, uyku verici, sakinleştirici, ağrı kesici ve solunum sistemi rahatsızlıklarını geçirici, idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır. Kullanım alanları Baytop (1984) ile karşılaştırma yapıldığında (Çizelge 1); gribal

enfeksiyon için kullanılan bitkilerin, enerji veren bitkilerin, ağrı kesici ve gaz söktürücü bitkilerin kullanım alanları benzerlik göstermektedir ancak diğer kullanım alanlarında farklılıklar görülmektedir.

Çizelge 1. Kastamonu aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkilere ait bilgiler ve karşılaştırmaları

Bitki Yerel İsimleri	Bitki Latince İsimleri	Araştırmadan elde edilen bilgiler				Baytop (1984)'e göre		
		Familiya	Kullanıl an kısım	Kullanım Şekli	Kullanım Alanları	Kullanım Alanı	Kullanılan kısım	Kullanım şekli
Anason	<i>Pimpinella anisum</i> L.	Apiaceae	Meyve	Demleme	Gaz giderici-Solunum yollarına iyi gelir - Sindirim sistemini rahatlatır - Sakinleştirici	Gaz söktürücü - İştah açıcı - Süt artırıcı - Uyku verici	Meyve	İnfüzyon
Çakşır	<i>Ferula</i> sp.	Apiaceae	Kök	Demleme	Kabızlık - Zayıflatıcı	Cinsel gücü artırıcı	Kök	Toz - Bal
Kimyon	<i>Cuminum cyminum</i> L.	Apiaceae	Meyve	Öğütülerek	Sindirimi düzenler-Baharat - Solunum yollarına faydalıdır	Midevi - Gaz söktürücü - Uyarıcı - İdrar söktürücü - Terletici	Meyve	İnfüzyon - Dekoksiyon
Kişniş	<i>Coriandrum sativum</i> L.	Apiaceae	Meyve	Demleme	Baharat	İştah açıcı - Gaz söktürücü - Hazmettirici	Meyve	İnfüzyon
Rezene	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller	Apiaceae	Meyve	Demleme	Kuvvet verir - Sindirim - Midevi - Kolesterol - Gaz giderici	Midevi - Gaz söktürücü - Süt artırıcı	Meyve	İnfüzyon
Ginseng	<i>Panax ginseng</i> C. A. Meyer	Araliaceae	Kök	Kaynatma	Enerji verir - Bağışıklık sistemini güçlendirici	Kalp kuvvetlendirir - Yorgunluk giderici	Kök	Toz
Hindistan cevizi	<i>Cocos nucifera</i> L.	Arecaceae	Meyve	Çiğ	Enerji verir - Kemik sağlığını korur	-	-	-
Hurma	<i>Phoenix dactylifera</i> L.	Arecaceae	Meyve	Çiğ	Kalp ve damar hastalıklarından korur - yorgunluğu azaltır - Vücudu temizler - Kalbe faydalı	Göğüs yumuşatıcı - Cinsel gücü artırıcı - Kuvvet verir	Meyve	Çiğ - dekoksiyon
Aspir çiçeği	<i>Carthamus tinctorius</i> L.	Asteraceae	Çiçek	Demleme	Kabızlık giderici	Boya - Ağrı giderici - Müshil ilacı	Meyve	Dekoksiyon - Sıkma
Aynisefa çiçeği	<i>Calendula officinalis</i> L.	Asteraceae	Yaprak - Sap	Demleme	Mide ve bağırsak sorunlarını giderir - Toksinleri atar	Kabız - Yara iyi edici - İdrar artırıcı	Çiçekli dal - Tohum	-
Civan perçemi	<i>Achillea millefolium</i> L.	Asteraceae	Çiçek - Sap	Demleme	Bunalım - Sindirim sistemini güçlendirir - İshal - Uykusuzluk - Adet ağrısına iyi gelir	İdrar artırıcı - İştah açıcı - Gaz söktürücü - Yara iyi edici	Çiçekli ve yapraklı dallar	İnfüzyon - Sıkma
Ekinezya	<i>Echinacea angustifolia</i> (DC.) Hell.	Asteraceae	Çiçek	Demleme	Enfeksiyonları önler - Kuvvet verir - Antiseptiktir - Migren ağrıları önler - Bağışıklık sistemini güçlendirir	-	-	-
Papatya	<i>Matricaria chamomilla</i> L.	Asteraceae	Çiçek	Demleme	Kolesterol - uykusuzluk - Zayıflatıcı - Sakinleştirici	İdrar artırıcı - İştah açıcı - Yatıştırıcı - Gaz ve safra söktürücü	Çiçek	Toz - İnfüzyon
Sandaloz sakızı	<i>Thuja</i> sp.	Cupressaceae	Sakız	Çiğ	Zayıflatıcı	Koku verici - Ağrı kesici - Cila maddesi	Rezina	-

Çizelge 1. Kastamonu aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkilere ait bilgiler ve karşılaştırmaları (Devamı)

İğde	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	<i>Elaeagnaceae</i>	Meyve - Yaprak	Çiğ - Kaynatarak	Öksürük – Nefes kokusu - Sindirim sistemini düzenler - Pekmez - Vitamin	İdrar verici - Ateş düşürücü	Çiçek - Yaprakları	İnfüzyon
Funda	<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Hull	<i>Ericaceae</i>	Çiçekli ve yapraklı dallar	Demleme	Metabolizmayı hızlandırır - Zayıflamaya yardımcı	İdrar yolları dezenfektanı - İdrar söktürücü – Kabızlık	Çiçekli ve yapraklı dallar	İnfüzyon
Yaban mersini	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	<i>Ericaceae</i>	Yaprak - Meyve	Demleme	İshal giderir - Kan şekerini düşürücüdür	Kabız – Antiseptik – Kuvvet verici – Şeker hastalığı	Yaprak - Meyve	İnfüzyon - Çiğ
Açlık Otu	<i>Folliculi sennae</i> Lat.	<i>Fabaceae</i>	Yaprak	Demleme	Yağları eritir	-	-	-
Keçiboynuzu	<i>Ceratonia siliqua</i> L.	<i>Fabaceae</i>	Meyve	Çiğ - Kaynatarak	Midevi – Kolesterol ve kansızlığa iyi gelir - E vitamindir - Balgam söker - Enerji kaynağıdır - Gribe iyi gelir - Cinsel isteği artırır - Sinir sistemini korur – Sindirime yardımcı	İdrar artırıcı - Müshil - Çocuklarda ishale karşı etkili	Meyve	Dekoksiyon - Çiğ
Kitre	<i>Astragalus</i> sp.	<i>Fabaceae</i>	Kabuk	Eriterek	Ebru sanatı için kullanılır - Balgam söktürücüdür- Vücuda kuvvet verir	Boğaz hastalıkları ve iltihapta etkili	Zamk	Emilerek
Meyan kökü	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	<i>Fabaceae</i>	Kök	Demleme	Bağıışıklığı güçlendirir - Antiseptiktir - Kas ve eklem ağrılarını hafifletir - Öksürüğe iyi gelir - Böbrek hastalıklarına iyi gelir - Strese faydalıdır - Kilo veririr	Göğüs yumuşatıcı - Balgam söktürücü - İdrar artırıcı - tat düzeltici	Kök	İnfüzyon - Dekoksiyon
Sinameki	<i>Cassia</i> sp.	<i>Fabaceae</i>	Yaprak	Demleme	Gaz - Uykusuzluk - Sindirim sorunları - Kabızlık - Zayıflatıcı	Müşhil özelliği vardır	Yaprak	İnfüzyon
Buhur	<i>Styrax</i> sp.	<i>Hamamelidaceae</i>	Kabuk	Yakma	Güzel koku verir	Antiseptik – yara iyi edici – Antiparaziter – Balgam söktürücü – Bel soğukluğu için – Koku verici	Balsam	Hap - Merhem
Sarı kantaron çiçeği	<i>Hypericum perforatum</i> L.	<i>Hypericaceae</i>	Çiçek	Demleme	Hazmı kolaylaştırır - İştah açar	Hazmı kolaylaştırıcı - İştah açıcı	Çiçekli dalları	Toz - İnfüzyon
Ceviz	<i>Juglans regia</i> L.	<i>Juglandaceae</i>	Meyve	Çiğ	Doğal antibiyotiktir - Bağıışıklık sistemini güçlendirir - Kalp sağlığına iyi gelir - Beyni çalıştırır	İştah açıcı - Kabız giderici - Kan şekeri düşürücü - Kuvvet verici - Boyar madde - Deri hastalıklarında kullanılır	Yaprak - Meyve	Çiğ - İnfüzyon - Dekoksiyon

Çizelge 1. Kastamonu aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkilere ait bilgiler ve karşılaştırmaları (Devamı)

Adaçayı	<i>Salvia officinalis</i> L.	<i>Lamiaceae</i>	Yaprak	Demleme	Sakinleştirici - Hafızayı güçlendirir - Bağışıklığı güçlendirir - Antiseptiktir - Strese iyi gelir - Sindirim sistemini korur - Boğaz ağrısını alır - Kadın hastalıklarına iyi gelir - Zayıflatır - Karaciğeri temizler	Gaz söktürücü - Grip, Nezle gibi hastalıklarda antiseptik - Kuvvet verici - Uyarıcı	Yaprak	İnfüzyon
Biberiye	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	<i>Lamiaceae</i>	Yaprak	Demleme	Astuma karşı kullanılabilir - Yemeklere tat verir - Soğuk algınlığına iyi gelir - Sindirim sistemine yardımcı olur - Bağışıklık sistemini güçlendirir - Alerji ve enfeksiyonlara karşı etkilidir - Kilo vermeyi sağlar	Kabızlık giderici - Hazım sistemi uyarıcısı - Safra arttırıcı - İdrar söktürücü - yara tedavisinde kullanılır	Yaprak	İnfüzyon
Kekik	<i>Thymus</i> sp.	<i>Lamiaceae</i>	Yapraklı ve çiçekli dallar	Demleme - Öğütülerek	Bronşite iyi gelir - Baharat olarak kullanılır - Solunum yollarını açar	Midevi - Yatıştırıcı - Antiseptik - Kurt düşürücü - Baharat	Yaprak - Çiçek	Toz - İnfüzyon
Melisa otu	<i>Melissa</i> sp.	<i>Lamiaceae</i>	Yaprak	Demleme	Öksürük, astım, bronşite iyi gelir - Vücudu rahatlatır - Böbrek hastalıklarını önler	Yatıştırıcı - Midevi - Gaz söktürücü - Terletici - Antiseptik	Yaprak	İnfüzyon
Nane	<i>Mentha piperita</i> L.	<i>Lamiaceae</i>	Yaprak	Demleme - Öğütülerek	Astım ve bronşite karşı etkilidir - Antiseptiktir - Baharat - Ferahlatıcıdır - Solunum yollarını açar	Sinirsel kökenli mide bulantısını önler - Gaz söktürücü - Koku verici	Yaprak	İnfüzyon
Reyhan	<i>Ocimum</i> sp.	<i>Lamiaceae</i>	Yaprak	Demleme	İdrar söktürücü - Uykusuzluk, stres, öksürüğe iyi gelir - Kötü nefesi engeller - Solunum yolu hastalıklarına karşı - Bağışıklık sistemini güçlendirir - Kanserden korur - Ateş düşürücüdür	Yatıştırıcı - Midevi - İdrar arttırıcı - Gaz söktürücü - Baharat	Yapraklı ve çiçekli dallar	İnfüzyon
Defne	<i>Laurus nobilis</i> L.	<i>Lauraceae</i>	Yaprak	Demleme	Soğuk algınlığına iyi gelir - Uykusuzluk için kullanılır - Ağrı kesicidir	Terletici - Antiseptik - Midevi - Baharat	Yaprak	İnfüzyon
Tarçın	<i>Cinnamomum cassia</i> Nees	<i>Lauraceae</i>	Kabuk	Kaynatma - Toz	Zayıflatıcı - Tat verir - Adet düzenleyici - Kan şekerini dengeler - Sakinleştirir - Gribe iyi gelir	Kabızlık giderici - Gaz söktürücü - Antiseptik - Baharat - Koku verici	Kabuk	Toz - İnfüzyon
Sarımsak	<i>Allium sativum</i> L.	<i>Liliaceae</i>	Kök	Çiğ - Kaynatma	Bağışıklık sistemini güçlendirir - Yiyecek - Şeker hastalığına karşı - Vücut direncini artırır - Nezle, Gribe iyi gelir - Damar tıkanıklığını önler - İştah açar - Sakinleştirir - Kalp sağlığını korur	Antiseptik - İdrar arttırıcı - Solucan düşürücü - İştah açıcı - Tansiyon düşürücü olarak kullanılır	Soğan	Çiğ - Lapa - Macun

Çizelge 1. Kastamonu aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkilere ait bilgiler ve karşılaştırmaları (Devamı)

Keten tohumu	<i>Linum usitatissimum</i> L.	<i>Linaceae</i>	Tohum	Toz	Metabolizmayı güçlendirir - Kadın hormonlarını dengeler - Sindirim sistemine faydalıdır - Kalp sağlığını korur - Yüksek kolesterol dengeler - Bağışıklık sistemini güçlendirir	Yumuşatıcı - Ağrı azaltıcı - Müshil olarak kullanılır - Sindirim sistemi iltihap ve tahrişleri için koruyucu	Tohum	Lapa - Çiğ - İnfüzyon
Ebe gümece	<i>Malva sylvestris</i> L.	<i>Malvaceae</i>	Yaprak - Çiçek - Sap	Demleme	Göğüs yumuşatır - Balgam söktürür - Zayıflatır - Ateş düşürücüdür - C vitamini zengindir - Uykusuzluğa iyi gelir - Antiseptiktir - Sindirimi kolaylaştırır - Bağırsakları rahatlatır	Yumuşatıcı ve koruyucu - Solunum ve sindirim sistemi tahriş ve iltihaplarında koruyucudur - Cilt yara ve ağrısı giderici - Çocuk düşürücü	Çiçek - Yaprak	Lapa - Çiğ - İnfüzyon - Dekoksasyon
Hatmi çiçeği	<i>Althea officinalis</i> L.	<i>Malvaceae</i>	Çiçek	Demleme	Enfeksiyonlarla savaşır - Sindirime yardımcı olur	Göğüs yumuşatıcı - Tahriş giderici	Çiçek	İnfüzyon
Hibiskus	<i>Hibiscus</i> sp.	<i>Malvaceae</i>	Yaprak	Demleme	Soğuk algınlığına iyi gelir - Kilo vermeye yardımcı olur - Kolesterol düşürür - Bağışıklık sistemini güçlendirir	Kabız - Safra artırıcı - Kuvvet ve koku verici	Çiçek	Reçel - Şurup
İncir	<i>Ficus carica</i> L.	<i>Moraceae</i>	Meyve	Çiğ	C Vitamini - Kalp sağlığını korur - Vücudu temizler	Müşhil - Siğillere ve çibanelara karşı etkili	Meyve - Süt	İnfüzyon - Şurup - Dekoksasyon - Çiğ
Muskat cevizi	<i>Myristica</i> sp.	<i>Myristicaceae</i>	Meyve	Toz	Cinsel gücü artırır - Ağız kokusu giderici	Gaz söktürücü - İştah açıcı - Antiseptik - Ağrı kesici	Tohum	Toz - Hap - Dekoksasyon
Karanfil	<i>Eugenia caryophyllata</i> Thunb.	<i>Myrtaceae</i>	Çiçek goncası	Çiğ - Kaynatma	Diyet amaçlı kullanılır - Kuruyemiş olarak kullanılır -Güzel koku verir - Soğuk algınlığına iyi gelir	Uyarıcı - Antiseptik - Koku verici - Baharat - Midevi	Çiçek goncası	Toz - İnfüzyon
Zeytin	<i>Olea europea</i> L.	<i>Oleaceae</i>	Yaprak	Demleme	Yağ yakımına yardımcı olur	İştah açıcı - İdrar verici - Kabızlık giderici - Ateş düşürücü - Şeker hastalığına karşı - Yara temizleyici	Yaprak - Gövde kabuğu	İnfüzyon
Salep	<i>Orchis</i> sp.	<i>Orchidaceae</i>	Kök	Kaynatma	Kış hastalıklarından korur - Zayıflama - Vücudun enerji ve ısınımsı yükseltir - Kabızlık ve şişkinliği giderir - Cinsel gücü artırır	Cinsel gücü artırıcı - Çocuk ishalini kesici - Gıda	Yumurru	Kaynatılarak
Çam fıstığı	<i>Pinus pinea</i> L.	<i>Pineaceae</i>	Tohum	Çiğ	Halsizliğe iyi gelir - Yemekte kullanılır.	Kuvvet verici - Tat verici.	Tohum	Macun - Pişirme
Karabiber	<i>Piper nigrum</i> L.	<i>Piperaceae</i>	Meyve	Toz	Baharat	İştah açıcı - Baharat	Meyve	Toz
Nar	<i>Punica granatum</i> L.	<i>Punicaceae</i>	Çiçek	Demleme	Zayıflatır - Sindirimi ve bağışıklığı destekler - Antiseptiktir - Adet ağrılarına iyi gelir	Bağırsak şeritlerine karşı - Midevi - İdrar artırıcı	Kabuk	Toz

Çizelge 1. Kastamonu aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkilere ait bilgiler ve karşılaştırmaları (Devamı)

Çörekotu	<i>Nigella sativa</i> L.	<i>Ranunculaceae</i>	Tohum	Çiğ	Kemik gelişimine katkısı vardır	Nazara karşı - İdrar arttırıcı - Süt arttırıcı - Baharat	Tohum	İnfüzyon - Tütsü
Alıç	<i>Crataegus</i> sp.	<i>Rosaceae</i>	Yaprak - Çiçek - Meyve	Demleme	Nefes kokusunu giderir - Bağışıklığı destekler - Sindirime yardımcıdır - Strese ve uykusuzluğa iyi gelir - Antioksidan ve vitamin kaynağıdır - Kilo verdirir - Enerji verir	Tansiyon düşürücü - İdrar söktürücü - Kabızlık giderici	Meyve - Çiçek	Toz - İnfüzyon
Aslanpençesi	<i>Alchemilla</i> sp.	<i>Rosaceae</i>	Yaprak	Demleme	Adeti düzenler - Uyku düzensizliğine iyi gelir - Sindirimi düzenler - Kalbi güçlendirir	Kabız - İdrar arttırıcı - Kuvvet verici	Kök - Yaprak	-
Badem	<i>Amygdalus communis</i> L.	<i>Rosaceae</i>	Meyve	Çiğ	Enerji verir	Müşhil - Yumuşatıcı - Yara iyi edicidir.	Meyve	Çiğ - Yağ
Erik	<i>Prunus domestica</i> L.	<i>Rosaceae</i>	Meyve	Kurutarak	Kan şekerini dengede tutar	Besleyici - Hafif müşhil etkilidir	Meyve	Kurutup
Gül	<i>Rosa</i> sp.	<i>Rosaceae</i>	Çiçek	Kaynatarak	Sakinleştirir - Boğaz ağrısını hafifletir - Zayıflatır - Bağışıklığı güçlendirir - Uyku vericidir	Boğaz ağrısı giderici - Kabız etkisi vardır	Çiçek	İnfüzyon - Macun
Kiraz	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	<i>Rosaceae</i>	Yaprak - Meyve sapı	Demleme	Zayıflatır - Ödem attırır - Kabızlığa iyi gelir - İdrar söktürür	İdrar arttırıcı - Kabız - Kuvvet vericidir	Meyve sapı	İnfüzyon
Kuşburnu	<i>Rosa canina</i> L.	<i>Rosaceae</i>	Meyve	Demleme - Çiğ	Böbrek hastalıklarını önler - Kanserle mücadeleyi sağlar - Antiseptiktir - Kan şekerini düzenler - Kabızlığa iyi gelir - Bağışıklığı güçlendirir	Yatıştırıcı - Kabız ve kuvvet verici - Şeker hastalığına karşı	Meyve - Tohum	Ezme - İnfüzyon - Toz
Mahlep	<i>Prunus mahaleb</i> L.	<i>Rosaceae</i>	Çiçek - Yaprak	Toz	Nefes darlığına iyi gelir - Baharat olarak kullanılır - Kuvvet vericidir - Balgam söktürücüdür - Şeker hastalığı için kullanılır	Kuvvet verici - Cinsel güzü arttırıcı - Balgam söktürücü - İdrar arttırıcı - Prostat büyümesini önleyici - Şeker hastalığına karşı	Tohum	Toz - Macun
Kınakına	<i>Cinchona</i> sp.	<i>Rubiaceae</i>	Kabuk	Demleme	Kansızlığa iyi gelir	Midevi - Kuvvet verici - İştah açıcı etkileri vardır	Kabuk	Toz - Şarap
Yoğurt otu	<i>Galium aparine</i> L.	<i>Rubiaceae</i>	Yaprak	Demleme	İdrar söktürücüdür - Ağrı giderici özelliği vardır	İştah açıcı - İdrar arttırıcı	-	-
Kırmızı biber	<i>Capsicum annum</i> L.	<i>Solanaceae</i>	Meyve	Çiğ	İdrar söktürür - Vücut direncini artırır - Baharat olarak kullanılır - Grip ve soğuk algınlığına iyi gelir - Enfeksiyon gidericidir	İştah açıcı - İdrar arttırıcı - Uyarıcı - Kızartıcı - Kan toplayıcı - Romatizma ağrısını giderici	Meyve	Hap - Toz - Macun

Çizelge 1. Kastamonu aktarlarında satılan tıbbi-aromatik bitkilere ait bilgiler ve karşılaştırmaları (Devamı)

Yeşil çay	<i>Camellia sinensis</i> L.	<i>Theaceae</i>	Yaprak	Demleme	Tansiyonu dengeler	-	-	-
İhlamur	<i>Tilia</i> spp.	<i>Tiliaceae</i>	Yaprak - Çiçek	Demleme	Antiseptiktir - Göğüs Yumuşatır - Bronşlara iyi gelir - Uykusuzluk giderir - Vücut direncini artırır - Stresi giderir - Astım ve Bronşite iyi gelir - Terlemeyi sağlar - Sindirimi rahatlatır - Toksinleri atar - Enerji verir - Ateş düşürür	İdrar arttırıcı - Terletici - Yatıştırıcı - Uyutucu - Göğüs yumuşatıcı	Yaprak - Çiçek	İnfüzyon
Isırgan	<i>Urtica</i> sp.	<i>Urticaceae</i>	Yaprak	Demleme - Kaynatarak	Yemeklere tatlandırıcıdır - Saç dökülmesini engeller - Böbrek taşlarının düşmesine yardımcı olur - Cilt sağlığını korur	Kan temizleyici - İdrar arttırıcı - İştah açıcı - Romatizma ağrısı giderici	Yaprak	İnfüzyon - Dekoksiyon
Havlican	<i>Alpinia officinarum</i> Hance	<i>Zingiberaceae</i>	Kök	Kaynatma	Göğsü yumuşatır - toksinleri atar - Astım ve Bronşit hastalıkları için - Antiseptiktir - Hazımsızlığa iyi gelir - Balgam söktürücü	-	-	-
Kakule	<i>Elettaria cardamomum</i> (Roxb.) Maton	<i>Zingiberaceae</i>	Meyve	Çiğ - Demleme	Astıma iyi gelir - Üst solunum yollarını rahatlatır - Vitamin takviyesidir - Sindirim sistemine iyi gelir - Sakinleştirir - Karaciğere iyi gelir - Antioksidandır - Ağız kokusunu giderir - Kanserden korur - Kansizliğe iyi gelir	İştah açıcı - Midevi - Gaz söktürücü - Baharat - Koku verici	Meyve	Toz - Dekoksiyon
Zencefil	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	<i>Zingiberaceae</i>	Kök	Kaynatarak - Demleme	Antiseptiktir - Öksürük ve ses kısıklığına iyi gelir	Yatıştırıcı - Gaz söktürücü - Baharat	Kök	Toz - İnfüzyon
Zerdeçal	<i>Curcuma longa</i> L.	<i>Zingiberaceae</i>	Kök	Kaynatarak - Toz	İltihap önler - Baş ağrısını keser - Antiseptiktir - Romatizma ağrılarını giderir - Bağışıklık sistemini güçlendirir - Kilo veririr - Kolesterolü dengeler - Beyni çalıştırır - Kanseri önler - Karaciğer hastalıklarına şifadır	Midevi - Gaz söktürücü - Safra arttırıcı - Boyar madde	Kök	Toz - Dekoksiyon
Üzerlik	<i>Peganum harmala</i> L.	<i>Zygophyllaceae</i>	Tohum	Demleme	Balgam attırır- Göğsü ferahlatır - Kanserle mücadele de takviyedir - Antiseptiktir- Alerjik hastalıklara karşı - Nefes darlığı için - Cinsel gücü artırır	Kurt düşürücü - Adet söktürücü - Uyuşturucu - Terletici - Yatıştırıcı	Tohum	İnfüzyon

SONUÇ

Araştırma sonucunda otuz üç familyaya ait altmış altı taksonun kullanım alanları belirlenmiştir. Belirlenen taksonların ait oldukları familyaların ilk sırasında sekiz takson (%22) ile *Rosaceae* familyası gelmektedir. Onu sırasıyla altı takson (%17) ile *Lamiaceae* familyası, beşer takson (%14) ile *Apiaceae*, *Asteraceae* ve *Fabaceae* familyaları takip etmektedir. Yirmi dört taksonun (%31) yaprak, yirmi taksonun (%26) meyve, on iki taksonun (%15) çiçek, yedi taksonun (%9) kök, dört taksonun (%5) tohum, dört taksonun (%5) kabuk, dört taksonun (%5) sap, iki taksonun (%3) yapraklı ve çiçekli dal ve bir taksonun da (%1) reçine kısımları kullanılmaktadır. Taksonların kullanım şekillerinin başında 39 (%50) takson ile demleme gelmektedir, onu 16 (%21) takson ile çiğ, 12 (%15) takson ile kaynatma, 9 (%12) takson ile toz ve 1 (%1)'er takson ile eritme ve yakma yöntemleri takip etmektedir.

Tüm aktarların ürünlerini toptancılardan temin etmesi nedeniyle drogların hangi dönemde toplandıkları, hangi koşullarda depolandıkları bilgilerine ulaşılammıştır. Yapılan karşılaştırmalar (Baytop, 1984; Malyer ve ark., 2004; Çömlekçiöğlü ve Karaman, 2008; Sarı ve ark., 2010; Korkmaz ve Karakurt, 2014; Kökçü ve ark., 2015; Kurt ve Karaoğul, 2018; Sarıkaya, 2018) sonucunda drogların kullanım kısımları, kullanım yöntemleri benzer olmasına karşın kullanım alanları ve kullanım yöntemlerinin farklılıklar gösterdiği görülmüştür, bu nedenle drogları kullanacak kişilerin kullanmadan önce doktor yada konusunda uzman kişilere danışmasının büyük önem taşıdığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Acar İ, Uzun Y, Keleş A, Tekpınar AD, 2019. *Suillellus amygdalinus*, A New Species Record For Turkey From Hakkari Province. *Anatolian Journal Of Botany*, 3(1): 25-27.
- Akan H, Bakır Sade Y, 2015. Kâhta (Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü'nün Etnobotanik Açısından Araştırılması. *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 4(2): 219-248.
- Akbulut S, Özkan ZC, 2016. Herbalist-Customer Profile in Medicinal and Aromatic Herbs Trade: A Case Study of Kahramanmaraş, Turkey. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 16(1): 246-252.
- Alpınar K, 2010. Halk Arasında Kullanılan Tıbbi Bitkilerin Derlenmesi. *Bitkilerle Tedavi Sempozyumu*, 5-6 Haziran 2010, Zeytinburnu/İstanbul.
- Altan S, 2008. Aktarlar: Şifalı Bitkilerin Kullanımı ve Etik Sorunlar. *Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Sciences*, 28(6): 209-212.
- Altan Y, Uğurlu E, Gücel S, 1999. Şenkaya (Erzurum) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. 1. International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehrami Karaçam, Kütahya, September 23-25th, 1999, pp: 132-139.
- Altay V, Karahan F, Sarcan YB, İlçim A, Fen MKÜ, 2015. An Ethnobotanical Research on Wild Plants Sold in Kırıkhan District (Hatay/Turkey) Herbalists and Local Markets. *Biological Diversity and Conservation*, 8(2): 81-91.
- Arslan D, 2019. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Aktarlarda Satılan Papatya Türlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 28(2): 53-58.
- Asil E, Soner O, 1988. Mut-Gülner-Ermenek Yöresi Halk İlaçları Üzerine Bir İnceleme. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu*, 23-25 Kasım 1988, Ankara.
- Aslan R, 2019. Gelenekten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. *Ayrıntı Dergisi*, 7(73): 60-66.
- Atik AD, Öztekin M, Erkoç F, 2010. Biyoçeşitlilik ve Türkiye'deki Endemik Bitkilere Örnekler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1): 219-240.
- Baytop T, 1984. Türkiye'de Bitkilerle Tedavi. *İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3255*, Ankara-Türkiye.
- Çelik T, Şentürk M, Aslantürk ÖS, 2019. Aydın İl Merkezinde Faaliyet Gösteren Aktarların Kişisel ve Mesleki Özelliklerinin Belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(2): 126-135.
- Çömlekçiöğlü N, Karaman Ş, 2008. Kahramanmaraş Şehir Merkezindeki Aktarlarda Bulunan Tıbbi Bitkiler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam University Journal of Science and Engineering*, 11(1): 23-32.
- Davis PH, 1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands Volume 1-9*. Edinburgh University Press, Edinburgh- United Kingdom.
- Davis PH, Mill RR, Tan, 1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands Volume 10 (1)*. Edinburgh University Press, Edinburgh- United Kingdom.
- Demlikoğlu U, 2015. 18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin Şark Hududundaki Kalelere Gönderdiği Doğal ve Kimyasal İlaçlar. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(1): 297-310.
- Elmacı I, 2000. Color Illustrations and Neurosurgical Techniques of Şerefeddin Sabuncuoğlu in the 15th Century. *Neurosurgery*, 47(4): 951-955.
- Ersöz T, 2010. Bitkisel Ürünler ve Güvenilirliği. *Bitkilerle Tedavi Sempozyumu*, 5-6 Haziran 2010, Zeytinburnu/İstanbul, s. 89-93.

- Ertuğ F, 2000. An Ethnobotanical Study in Central Anatolia (Turkey), *Economic Botany*, 54(2): 155-182.
- Güler B, Kümüştekin G, Uğurlu E, 2015a. Contribution to the Traditional Uses of Medicinal Plants of Turgutlu. *Journal of Ethnopharmacology*, 176: 102-108.
- Güler B, Manav E, Uğurlu E, 2015b. Medicinal Plants Used by Traditional Healers in Bozüyük (Bilecik-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*, 173: 39-47.
- Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural M, Babaç MT, 2012. Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul-Türkiye.
- Güner A, Özhatay N, Ekim T, Başer KHC, 2000. Flora of Turkey and the East Aegean Islands Volume 11(2). Edinburgh University Press, Edinburgh- United Kingdom.
- Güner Ö, Selvi S, 2016. Wild medicinal plants sold in Balıkesir/Turkey herbal markets and their using properties. *Biological Diversity and Conservation*, 9(2): 96-101.
- Hamzaoğlu E, Koç M, 2020. *Hedysarum turcicum* (Hedysareae, Fabaceae), A New Species From Turkey. *Phytotaxa*, 428(1): 1-6.
- Hürkul MM, İlhan M, Koroğlu A, 2010. Aktarlarda Satılan Huş Ağacı Yaprağı (Betulae Folium): Etnobotanik Veriler; Morfolojik ve Anatomik Çalışmalar. *Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 39(4):275-290.
- Karaca Öner E, Yeşil M, Güveli G, 2017. Ordu Aktarlarında Satılan Tıbbi Bitkiler. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(2): 378-383.
- Kayıran SD, Özhatay N, Kaya E, 2019. *Muscari tauricum* (Asparagaceae, Scilloideae), A New Species From Turkey. *Phytotaxa*, 399(2): 109-118.
- Kayıran SD, Kırıcı S, 2019. Adana (Türkiye) Aktarlarında Tedavi Amacıyla Satılan Bitkisel Droglar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(2): 183-192.
- Korkmaz M, Karakurt E, 2014. Kelkit (Gümüşhane) Aktarlarında Satılan Tıbbi Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18(3): 60-80.
- Kökçü B, Esen O, Uysal İ, 2015. Medicinal Plants Sold in Çanakkale/Turkey City Center Herbalists. *Biological Diversity and Conservation*, 8(3): 80-91.
- Kurt P, Karaoğul E, 2018. Bartın'da Aktarlarda Satılan Tıbbi Aromatik Bitkiler ve Ülkemizdeki Pazar Payları. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 20(1): 73-80.
- Malyer H, Aydın SÖ, Tümen G, Er S, 2004. Tekirdağ ve Çevresindeki Aktarlarda Satılan Bazı Bitkiler ve Tıbbi Kullanım Özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7: 103-111.
- Özhatay E, Deniz G, 2017. İstanbul'un Avrupa Yakasındaki Eczane ve Aktarlarında Zayıflatıcı Amaçlı Satılan Bitkisel Droglar. *Lectio Scientific*, 1(1): 18-25.
- Özhatay N, Kültür Ş, Aslan S, 2009. Check-List of Additional Taxa to the Supplement Flora of Turkey IV. *Turkish Journal Botany*, 33: 191-226.
- Polat R, Çakılcıoğlu U, Ertuğ F, Satıl F, 2012. An Evaluation of Ethnobotanical Studies in Eastern Anatolia. *Biodicon*, 5(2): 23-40.
- Polat R, Satıl F, Çakılcıoğlu U, 2011. Medicinal Plants and Their Use Properties of Sold in Herbal Market in Bingöl (Turkey) district. *Biological Diversity and Conservation*, 4(3): 25-35.
- Polat R, Selvi S, Çakılcıoğlu U, Açar M, 2012. Bingöl Semt Pazarlarında Satılan Yabancı Bitkilerin Etnobotanik Açından İncelenmesi. *Biological Diversity and Conservation*, 5(3): 155-161.
- Sabuncuoğlu Ş, 2003. Cerrahiyyetü'l Haniyye. *Medicine*, 52(6): 1449-1454.
- Sargın SA, Selvi S, Erdoğan E, 2013. The Handling Characteristics of the Medicinal Plants Which Sold in herbalists in Alaşehir (Manisa) Region. *Biological Diversity and Conservation*, 6(3): 40-45.
- Sarı AO, Oğuz B, Bilgiç A, Tort N, Güvensen A, Şenol SG, 2010. Ege ve Güney Marmara bölgelerinde halk ilacı olarak kullanılan bitkiler. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 1-21.
- Sarıkaya A, 2018. MEDICAL AND AROMATIC PLANTS SOLD IN KÜTAHYA HERBORISTS AND THEIR USAGE. 2. International Conference on Awareness PROCEEDINGS, Çanakkale, 13-15 December 2018 pp. 997-1001.
- Sarışen Ö, Çalışkan D, 2005. Fitoterapi: Bitkilerle Tedaviye Dikkat (!). *Sted*, 14(8): 182-187.

- Şahin Yiğit S, 2014. Gaziantep İli Aktarlarında Satılan Bitkiler ve Etnobotanik Özellikleri, Gaziantep Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmış).
- Şaşkara C, Hürkul MM, Güvenç A, 2010. Aktarlarda Satılan *Melissa officinalis* L.(Oğulotu, Melisa) Üzerinde Morfolojik ve Anatomik Çalışmalar. Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi, 39 (2): 123-143.
- Şenol SG, Seçmen Ö, Uğurlu E, 2005. Some Ethnobotanical Uses in the Rural Areas of Ödemiş, Tire, Kiraz (İzmir-Turkey), Proceeding of the Fourth. International Congress of Ethnobotany, İstanbul, August 21-26 2005 pp. 605-608.
- Tulukcu E, Sağdıç O, 2011. Konya’da Aktarlarda Satılan Tıbbi Bitkiler ve Kullanılan Kısımları. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi, 27(4): 304-308.
- Uğurlu E, Seçmen Ö, 2008. Medicinal Plants Populary Used in the Villages of Yunt Mountain (Manisa-Turkey). Journal of Fitoterapia, 79: 126-131.
- Yaşar Hİ, Koyuncu O, Koyuncu FT, Kuş G, 2019. Sale of Medicinal and Aromatic Plants and Economic Dimensions in Eskişehir Herbalist. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi, 12(2): 25-28.
- Yıldırım H, Şenol SG, 2014. *Campanula alisan-kilincii* (Campanulaceae), A New Species From Eastern Anatolia, Turkey. Turkish Journal Of Botany, 38(1): 22-30.
- Yılmaz G, Güvenç A, 2007. Ankara’da Aktarlarda “Adaçayı” Adı Altında Satılan Drogların Morfolojik ve Anatomik Olarak İncelenmesi. Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi, 36 (2): 87-104.